

XXI.

Bidrag til Slægten Engelbreths Historie.Ved **H. F. Rørdam.**

Da jeg foran S. 254 ff. meddelte nogle Efterretninger om Provst W. F. Engelbreths Forfædre, kjendte jeg ikke efterfølgende gamle Breve, der formentlig i genealogisk Henseende har Interesse, ligesom de vidner om den Aand, der besjælede Slægten og bar den oppe, ogsaa i de trange Tider. Enkelte Rettelser til det tidligere meddelte vil ogsaa findes i det følgende.

1.

*Herredsskriver Knud Engelbretsen til sin Son
Søren Engelbreth.*

Hjert-Elskede, Kjære Søn!

Da jeg læste Din sidste Skrivelse af 15 December med Monsr Brøndsted³⁾, glædede jeg mig hjertelig at se,

e, som Skibspræst (se

³⁾ Gert Madsen Brøndsted, Forvalter paa Rathlousdal og Ejer af

kjære Søn er ved Helsen og Sundhed. Men gjør mig ondt, at Dine Ansøgninger til Dato er mislinget. Hvad skal vi arme Syndere sige; thi vi skal lade os nøje med Guds behagelige Villie, og dermed være fornøjet. — Hvad Dine Søskende her i Egnen anbelanger, da kan de ej fuldtakke den almægtige Gud for Helsen og dagligt Brød for dem og Børn, som (o: Brødet) de alle har uden nogen at gaa for nær i alle Maader. Gud i Naade lade det continuere.

Kjære Søns Søster, Edele¹⁾, i Kjøbenhavn har jeg Brev fra; er ved Helsen og lever nogenledes. Hvad sig Engelbret²⁾ angaar, da har jeg mange Breve fra ham og venter nu hver Dag Brev med Trondhjems-Fareren til Aarhus. Han er ved sin gamle Husbond, og til Dato er de meget vel fornøjede med hverandre. Han har ladet sig mærke at ville gjøre en liden Rejse her til Danmark; men han bliver, som han er, til førstkommende Paaske. Men i hans sidste Skrivelse beklager han sig, at han ikke har nydt nogen Skrivelse fra Dig, siden Du rejste fra Trondhjem, endskjønt han ikke een, men nogle Gange har taget sig den Frihed at skrive kjære Søn til. Beder mig derfor at [lade ham] vide, hvor Du er, og hvorledes han skal adressere det, som jeg og har ladet ham faa Efterretning om. — Din Søster Øllegaard er nu i Skanderborg hos Jomfru Steenstrup, som er en Datter af sl. Provsten i Torrild og lever af sine Midler meget honet, saa jeg forsikrer, at hun lærer ikke uden godt. Gud i Naade se til hende saa vel som hendes andre Søskende!

Hvad mig angaar, da haver Gud behaget at paalægge

Skjægs Mølle, Brevskriverens Svoger (se ndf. S. 800). Han var Farfader til Arkæologen P. O. Brøndsted. Naar sidstnævnte kalder W. F. Engelbreth »Fætter« (saaledes i et Brev, dat. Paris 21 Marts 1808), saa var de altsaa Næstsøskendebørn.

¹⁾ Se foran S. 255. Hun var sikkert opkaldt efter Baron Frederik Krag's 3die Hustru Fru Edele, f. Krag, Ejerinde af Stensballegaard (se D. biogr. Lex. IX, 430).

²⁾ Se ovf. S. 255; der anført som Knud Engelbretsens yngste Barn, hvad han dog ikke var.

mig en Svaghed i min Mave af Svien og Urolighed Nat og Dag, saa at jeg er nu lige saa udtæret som en Dødning, Kræfterne er borte, og mine Ben kan ikke bære mig, og hvorlænge Gud vil, det skal vare med mig, er i hans Villie. Nu er det 27 Uger, siden det begyndte med mig. Imidlertid har jeg været aarsaget at anholde om hos Amtmand Woyda at begjære en Sætteskriver beskikket, som og nød Bifald, og fik min Svoger¹⁾ Rasmus Fænsteen authoriseret at betjene Skriver-Embedet, som han og har tildels forvaltet, som og er villig dertil, med mere Tjeneste, i hvad han kan. Gud i Naade se til mig og lad mig ikke blive liggende for længe paa min Sygeseng!

Nu vil jeg ønske Dig et glædeligt og lyksaligt Nytaar og mange paafølgende med Helsen og Sundhed, og [at] alt, hvad Du vil, vel maa lykkes og faa Fremgang, Gud til Ære og Dig til Nytte og Gavn!

Der jeg lever Din Fader,

Odder Nytaars Aften 1766.

Knud Engelbretsen.

P. S. I Anledning af min for om meldte Tilstand og Helbred haver jeg i Jesu Navn resolveret at indgaa en Contract med min Svoger Rasmus Fænsteen saaledes, at saa længe jeg lever, skal jeg nyde min Løn paa Amtstuen, saa vel som alt, hvad der kan falde uvisse; thi jeg forsikrer kjære Søn, at det er en ærlig Mand; men nu er det om at gjøre, at [faa] Hans Majt^s allernaadigste Bestalling. Kjære Søn veed selv, jeg har ingen Patroner; han har ikke heller. Hvad skal vi nu gjøre? Er derfor begge vores Begjæring, at kjære Søn vil bevise os den Tjeneste og bære Omsorg for indlagte Supplique ved Commissionær Heegaard eller en anden, hvem kjære Søn kan have nogen Kjendskab til; thi kan det lykkes, skal ikke mangle paa skikkelig Ducør. Skulde indlagte Supplique ej være saaledes

¹⁾ D. e. Svigersøn (s. foran, S. 255, hvor han kaldes Finsteen, hvilket Navn Familien siden bar. Fænsteen (ell. Fensteen) er dog den rette Form, stammende fra Byen Fensteen i Gosmer Sogn.

stilet, som nu brugelig er, maa jeg bede Dig, at Du vil sætte den over efter Dine Tanker, og skrive mit Navn under.

Nu kjære Søn, lad os se Din Godhed og gør Dit bedste. Vil og gjerne have den Glæde at se et Par Ord fra Dig, at dette er Dig til Hænde kommen, som kan ske til Rasmus Fænsteen.

Udskrift: A Monsieur, Monsr Søren Engelbret, Fuldmægtig ved Høj-Velbaarne Hr. Geheime-Raad Rissensteen¹⁾ à Sorø Academi.

2.

Enkefru Bolette Mønsted, født Engelbreth, fortæller sin Broder Justitsraad Søren Engelbreth om deres Slægt.

Alt, hvad jeg kan melde til Efterretning om
vores sl. Forældre.

Anno 1700 var vores sl. Fader født i Christiania i Norge af skikkelige og honette Forældre, og havde været 18 Sødskende; deraf var vor Fader den yngste. Da han var ung, kom han til Jylland med Statholder Krag²⁾, som da ejede Herregaarden Stensballegaard, der ligger straks ved Horsens. Samme Herre lod ham oplære i Horsens i Regning og Skrivning. Vores Fader lærte da Musik paa Fløjte, Dus og Claver. Nogle faa Tider derefter blev Herredsskriver-Tjenesten ledig udi Hads og Ning Herrederne, saa skaffede Statholder Krag vores sl. Fader dette Levebrød. Saa fæstede han tillige Fillerup, en Mølle, af Gehejmerraad Rathlou, og vores Fader var elsket og meget agtet hos alle. Søgte saa ved Rodstenseje at spille paa Orgelværket i Odder Kirke. Derfor havde han aarlig 10 Tdr. Korn (4 Tdr. Byg og 6 Tdr. Havre) og 12 Læs Træ. Var gift udi 25 Aar, og velsignede Gud vores gode Forældre

¹⁾ D. e. Reitzenstein (s. foran, S. 256).

²⁾ Baron Frederik Krag, gift 2. Gang med Griffenfelds eneste Datter, der bragte ham Stensballegaard. Han var 1713—21 Vice-Statholder i Norge (D. biogr. Lex. IX, 430).

med 14 Børn, opammede ved vores elskelige sl. Moders Bryster. 6 af vores Sødskende døde smaa og uopfødte; men 8 af os blev opdragne i Guds frygt og Herrens Formanelse. Daglig var vores Forældres Velsignelse over os, at vi maatte skikke os christelig og skikkelig for Gud og vore Medmennesker. Vores sl. Fader døde i April Maaned 1765¹⁾ og blev begravet i Odder Kirke, som Oberstinden paa Rodstenseje selv ordinerede.

Begge hans Svigersønner, Fænsteen og Langberg, ærede og agtede ham højt i Livet. Døde ved god Forstand. Et Øjeblik før Gud kaldte ham, satte han sig op i Sengen og ønskede Guds Velsignelse over alle hans Børn. Han er gaaet for at berede os Sted; Gud lade os samles i Guds Rige alle.

Om alt, hvad jeg kan melde om vores
kjære Moder.

Hun var født 1711, saavidt jeg erindrer, paa Løvenholm. Da havde hendes Forældre Løvenholm og Sødringholm i Forpagtning. Da Pagtningstiden var ude, flyttede hendes Forældre [til] Worsøe²⁾, et omflydt Land, ligger $1\frac{1}{2}$ Mil fra Horsens i Fjorden; boede saa der en kort Tid. Døde saa hendes Fader først, [og] $2\frac{1}{2}$ Aar efter hendes Moder fra 8 levende Børn, 5 Sønner 3 Døtre. Min Moder var den næstældste. En Broder, hed Holger, rejste til Norge, og [mau] hørte aldrig til ham siden. En Broder, hed Detløv, Kjøbmand i Haderslev, er død. L. Worsøe, Provst i Hjelmslev Herred³⁾, avlede i Ægteskab 16 Børn. Vilhelm Adolf Worsøe, Stiftsprovst i Viborg; hvor mange Børn vides ej tilvisse⁴⁾. Frederik Christian

¹⁾ Urligtigt for 1767.

²⁾ Efter denne Ø tog Børnene Navn, og formodentlig ere de Personer, som nu bære Navnet Worsøe, deres Efterslægt.

³⁾ Laurids W. var sidst Præst i Blegind og Hørning.

⁴⁾ Se Krog, Efterretn om Viborg, S. 154.

Worsøe¹⁾ ses i Gravskriften. Min sl. Moder, Marie Elisabeth med 14 Børn. Hans Møllers sl. Kone, Anne Sofie Worsøe, 8 Børn, alle døde uden Provst Brøndsted i Horsens. Hendes første Mand hed Gert Brøndsted²⁾. Den 3die Søster var gift med en Begtrup og avlede i deres Ægteskab 1 Datter; ere begge hensovede i Herren.

Der var Midler efter vores Mor-Forældre; men de skete stor Uret ved Skifte-Forvaltning, og disse Børn kom ud paa en Ø, som hedder Alrø. Der kom 2de Sønner: Provsten i Viborg kom til at vogte Svin for en Bonde, som var hans Formynder, Provsten i Vejlbj kom til at vogte Gæssene hos hans Formynder paa Alrø. Dette varede kun kort, da Overformynderen besørgede, at de kom i Horsens latinske Skole og forvandt (!) deres Hyrdestav til brave Mænd, og fik en bedre Hjord at sørge for. Vores sl. Moder kom til Provsten Bentzon i Være Præstegaard; der blev hun befriet af vores sl. Fader. Hun var en gudfrygtig og sagtmodig, venskabelig, omhyggelig Moder, for vores Fader en trofast Ægtefælle. Hendes Bekymringer for hendes Mand og Børn laa hende paa Hjerte. 3die Aar førend hun døde, faldt hun i en stor Melancholi. Men hun kom til Rette igjen, og derefter fødte hun Søster Øllegaard Sophie paa Mørkegaard³⁾.

¹⁾ Præst i Vejlbj og Homaa samt Provst i Sønder Hrd. Døde 1791. vel et Aars Tid eller to før ovenstaaende Efterretninger er skrevne. Forfatterinden døde nemlig 1794. Gravskriften er benyttet hos Wiberg, III, 502.

²⁾ Meningen af den lidt uklare Angivelse er altsaa, at Anne Sofie Worsøe først var gift med Gert Brøndsted og siden med Hans Møller, og at (af hendes 8 Børn i første Ægteskab) kun Sønnen Christian Brøndsted, Sognepræst i Horsens, Amtsprovst i Skanderborg Amt, blev i Live. Han var i sit 2det Ægteskab Fader til Arkæologen P. O. Brøndsted.

³⁾ Denne Datter var altsaa den yngste af den store Børneflokk. Hun var ikke født paa Mørkegaard, men levede her som gift. Se foran, S 255.

Hendes Gravskrift:

Her hviler blødt og sover sødt
 Fra Verdens Sorg og Møje,
 Fra Sygdoms Nød, som Kroppen brød,
 Nu skjult er hendes Øje,
 En Søster snild, en Nabo mild,
 Til 14 Børn en Moder.
 Saa far nu vel, o salig Sjæl,
 Hvil i Guds egen Gjemme.
 Dig Mand og Ven, Børn og Sæskend
 Paa Jorden aldrig glemme.

Skreven af L. Worsøe fra Blegen¹⁾.

1759 kom jeg²⁾ i Ægteskab med min sl. Mand og levede tilsammen udi 25 Aar og velsignet af Gud med 6 Børn, 4 Døtre (den ene er død) og 2de Sønner³⁾. Min sl. Mand var født 1722 i April d. 16 Dag, og døde (17)86 den 30 Maj. Hans sl. Fader var en agtbar, gudfrygtig Mand, Bonde i Mønsted By i hans egen indkjøbte Bondegaard, Fader til 11 Børn, hvoraf min sl. Mand var den yngste; en kjøn Kone var hans Moder, elskede hendes Børn og opfødte dem i Gudsfrygt og god Opdragelse. Min Lykke i Giftermaal var Herren, der gav mig en god Mand, en fornuftig, ærlig og veltænkende for mig, mine Børn. Jeg ærer hans Støv i hans Grav, og en sorgfuld Dag hans Dødsdag, og fælder mange Taarer for hans hastige Bortgang af Verden. Han var 38 Aar, og jeg var 29, da vi havde Bryllup, og jeg er født 1731 d. 16 Junii.

Allerelskeligste Broder! nu ved jeg ej mere om vores afdøde Forfædre. Vores Morfader hed Søren Lauridsen⁴⁾,

¹⁾ D. e. Blegind (se foran S. 799, Not. 3).

²⁾ Forfatterinden, Bolette Engelbreth, gift med Søren Mønsted (se foran S. 255).

³⁾ Fem af disse Børn, fra hvilke Slægterne Mønsted, Aagaard, Schønning og Topsøe nedstammer, findes anførte i Lengnicks (ufuldkomne) Stamtavle over Familien Engelbreth.

⁴⁾ Kaldes ovf. S. 254 Søren Larsen Thestrup (det sidste Navn vel efter hans Fødested).

og Mormoder Johanne Møller. Hun var Adel, født i Holsten. Min Broders Navn var efter ham optaget¹⁾, og jeg efter min Fader-Moder Bolette. Jeg var paa Mejlgaard i 10 Aar og fødte 6 Børn, og 1769 i Junii Maaned købte min salige Mand Hessel for den Summe Penge 34,000 Rdl.

3.

Breve til Provst W. F. Engelbreth fra hans Moder²⁾, skrevne i hendes Dødsaar.

Elskelige kære Søn!

Dit saa meget kærlige og opmuntrende Brev af 29. Juli modtog jeg her den 6te August, og med samme Post et fra Din kære Kone af samme Dato. Hvor hendes Brev har hvilet over, er mig ubegribeligt, især da Driburg er saa langt borte³⁾; imidlertid glædede det meget at se Breve fra begge mine kære Børn. Gud give nu, at dette Bad maa gøre saa megen sand Nytte paa Din Helbred, som jeg inderlig ønsker og haaber. Saa fornøjer det mig, at Du tænker paa Tilbagevejen og forlader Driburg. Du har glemt at skrive, hvor jeg skulde adressere Brevene til Dig, naar Du tog fra Driburg. Men for en fjorten Dage siden talte jeg med Holm⁴⁾, og han sagde at have faaet Brev fra Dig, at naar Du tog derfra, tog Du til Göttingen. Og da jeg nu ikke kunde afholde mig længere fra at skrive Dig til, saa har jeg tænkt at adressere dette til Professor Eichhorn, som jeg ved Du yndede meget og kom flittig til, da Du, lille Søn, var i Göttingen paa Din første Rejse.

¹⁾ Meningen er, at Broderen Engelbret Knudsen Engelbretsen optog Navnet Møller efter sin Morfader.

²⁾ Mette, f. Teilmann, se foran, S. 256 og 281—2.

³⁾ Nemlig i Modsætning til det nærliggende Lyderslev. Om Bade-stedet Driburg og Engelbreths Ophold der sammen med P. O. Brøndsted s. foran, S. 290.

⁴⁾ Engelbreths Ungdomsven, Kancelliraad Povl Thoring Holm (s. foran S. 260).

Din Rejse i det Hannoverske kan jeg indse har rørt Dig meget, for et ømt og tænkende Menneske at se saa mange lidende og haardt nedtrykte Mennesker, der ingen Udveje ser paa deres Elendighed. Det er haardt og saare tungt. Gud i Naade lette deres og enhvers tunge Kaar. Den ny Kejser¹⁾ er ikke god.

Din kære Kone har inderlig glædet mig ved at berette mig, at Bispen var saa særdeles vel frvnojet i alle Dele, baade med Dit Embedes Førelse og med Skolelæreren, og bad Menigheden huske paa, at de havde en saa god Lærer o. s. v.²⁾. — — Din lille Kone har nu vist savnet sin kære Frits dobbelt, dengang Bispen var der; men hun skriver dog saa muntert og glæder sig ved at have den Tur overstaaet, og kan nu tage til Gæst hos de andre Præster. — —

Med min Helbred er det endnu ikke saa vel, som jeg ønskede, da Matheden holder sig saa meget til. Jeg gaar saa meget, som jeg kan, ind i den store Have³⁾. — — Jeg kan gaa ad en Baglaage⁴⁾, og der er saa mange rare Bænke at sidde paa; naar jeg gaar lidt, bliver jeg straks saa kortaandet og har saa ondt i min venstre Side.

Jeg har derfor i Guds Navn besluttet i næste Uge at tage ind til Byen for at tale med Callisen⁵⁾, da han nu er paa sit Lyststed og kommer nogle visse Dage ind om Ugen. Stouds⁶⁾ har længe med flere raadet mig dertil, og jeg har sagt det til Bang⁷⁾ som blev meget alvorlig derved; men jeg bad ham paa bedste Maade at lægge over med Callisen, og jeg tror ikke, Du, min elskelige Søn, misbilliger mit Forsæt.

¹⁾ Napoleon, hvis Udsøgelse af Nordtyskland den omtalte Elendighed skyldtes.

²⁾ Se foran, S. 292.

³⁾ Frederiksberg Have.

⁴⁾ Vistnok den saakaldte Andebækslaage ud mod Frederiksberg By.

⁵⁾ Den berømte Læge Dr. Henrich C.

⁶⁾ Se foran, S. 262.

⁷⁾ Professor Dr. med. F. L. Bang.

Gud glæde, velsigne og bevare Dig og føre Dig frisk
og vel hjem, og hils den gode Fætter Brøndsted fra mig.
Elsk Din til Døden hengivne Moder

M. sl. Engelbreths.

Friderichsberg d. 11te Augusti 1804.

Efter Guds naadige Villie og vise Beslutning mærker jeg, at min langvarige Svaghed daglig giver mig Erindring om min Døds Nærmelse, og jeg beder den gode Gud daglig vil være mig arme Synder naadig for Jesu Skyld, som jeg ved hans Naade haaber og trøster mig ved, at han i Naade vil forlade mig alle mine Synder fra min Ungdom og nu i min Alderdom. Da jeg har haft og haver daglig saa utallige og store Prøver paa Guds naadige Førelse for mig, saa beder jeg, den gode Gud vil i Naade for Jesu Skyld give mig en salig Udgang af denne Verden, og være min Styrke og Trøst i min Nød. O! al Trøstens Gud, vær min Talsmand, og bed for mig:

Naar Liv og Aande vil forgaa
i Dødens bittre Stunde,
o! at jeg da din Virkning saa
i Hjærtet føle kunde,
at jeg min Sjæl med god Forstand,
befale maa i Jesu Haand,
i evig Fryd at gemmes.

Og da Du, min inderlig elskelige Søn, stedse har været mig meget lydig og kærlig imod mig, og i Særdeleshed i min sørgmodige Enkestand, ved Tabet af min saa kærlige og gode sl. Mand og Din saa kærlige og ømme Faders Død, haver Du, min elskelige Søn, baaret al mulig Kærlighed og megen Ømhed og Omhu for mig, som den gode Gud vist vil belønne Dig og Dine for her og hisset, som jeg af inderligt rørt Hjærte daglig takker og vil takke Dig, saa længe jeg skal leve, og hist i de saliges Boliger, saa er min Begæring til Dig, min kære Søn, at Du ikke

vil fortryde dette mit Ønske efter min Død opfyldt, som er følgende:

1.

Min elskelige Sønnedatter og Navne¹⁾ skal have mit Guldur; men da Ameleringen mangler noget bag paa det er Du nok saa god, kære Søn, for hendes og min Skyld at lade det reparere. Og da min sl. Mand døde, havde jeg vist foresat mig af mine aarlige Renter og Pension at henlægge eller udsætte for hende Renterne af den Kapital, hende er tillagt, 2000 Rdl. i Mødrenearv; men da uventede Omstændigheder indtraf for mig med Assurancen²⁾, og derved betydelige Tab af de aarlige Renter for mig, og alle Tings fordoblede Priser har gjort det umuligt for mig, i hvor meget jeg har ønsket det; men jeg vil meget bede min saa kære Søn af mine øvrige Penge at tillægge hende det.

2.

At min Broderdatter i Tølløse, Andrea Telline Teilmann³⁾, maa nyde, da hun er opkaldt efter min sl. Søn, Andreas Teilmann⁴⁾, efter din sl. Faders og min Begæring, og med Løfte at skulle blive erindret og derved ikke tabe, saa ønsker jeg og beder Dig, at hun efter min Død maa nyde 200 Rdr.

3.

At min Broderdatter Engelke Marie Teilmann⁵⁾,

¹⁾ W. F. Engelbreths Datter af første Ægteskab (s. foran, S. 277).

²⁾ Se foran, S. 280.

³⁾ Hun blev 1808 gift med Søren Motzfeldt, Ejer af Søgaard ved Ringsted.

⁴⁾ Se foran, S. 257, hvor der dog urigtigt er sagt, at det var i »Posthusfejden« (1793), at han omkom, medens det skete ved et tidligere Sammenstød mellem Officerer og Studenter i »Philosophgangen« (s. E. Holm, Danmark-Norges Hist. 1720—1814. VI, 376. Carl Bruun, Kjøbenhavn III, 891).

⁵⁾ Hun blev 1816 gift med Præsten Carl Adolph Dahl i Fjaltring, efter hvis Død 1828 hun sad Enke i 45 Aar og døde 8 Aug. 1873 hos sin Broder i Ormslev Præstegaard, 93 Aar gl.

som har været hos mig paa 3de Aar, beder jeg, maa efter min Død nyde 150 Rdr., og at denne Sum maatte blive udsat for dem begge, og at de kunde nyde Renterne til, naar Gud vil, at de blive forsynede, eller naar de blive ældre, og veed at anvende Kapitalen til sand Nytte for dem selv. Saa beder jeg og, at min inderlig elskede Svi-gerdatter vilde give min Broderdatter Engelke Marie Teilmann af mit Huses Linned en Hørgarns Dug og 12 Ser-vietter, et Par Hørgarns Lagen et Par Pudevaar og et Par Blaargarns Lagen. (Derefter om Gaver til Brevskriverindens to Tjenestepiger). Saa beder jeg tillige, at Hr. Holst og Provst Plum¹⁾ maatte leveres hver 10 Rdl. med Begæring til Uddeling i hvert Sogn til de mest gamle og svage, den Dag jeg bliver begravet.

Og da jeg er overbevist i min Sjæl og Sind, at Du, min saa kære Søn, ikke fortryder eller ukærlig optager denne min Bestemmelse efter mine Dage, eller vil savne denne Summa, som ialt udgør 500 Rdr., som den gode Gud igen visselig rigelig vil velsigne for Dig og Dine, som med rørt Hjærte ønskes Dig, min saa kære Søn, af Din hulde Moder

M. sl. Engelbreths.

Udskrift: Til min kjære Søn, Provst Engelbreth.

Brevet er udateret, men sandsynlig fra Tiden ikke længe før Brevskriverindens Død (24 Dec. 1804).

¹⁾ Chr. Holst, Præst ved Trinitatis Kirke, og Fred. Plum, Præst ved Frue Kirke og Stiftsprovst.
